

МОНІТОРИНГ ПРИРОДНО-ВОГНИЩЕВИХ ІНФЕКЦІЙ, ЩО ПЕРЕДАЮТЬСЯ ІКСОДОВИМИ КЛІЩАМИ, В ЗАПОРІЗЬКІЙ ОБЛАСТІ

О.В. Зеленухіна, Н.Я. Коврига, Є.М. Чеботок

Резюме. *Наведена доцільність використання мультіплексної ПЛР для виявлення збудників природно-вогнищевих інфекцій людини, що передаються іксодовими кліщами. Встановлена інфікованість кліщів *I. ricinus* збудниками іксодового кліщового бореліозу та гранулоцитарного анаплазмозу людини.*

Ключові слова: *іксодові кліщі, природно-вогнищеві інфекції, кліщовий енцефаліт (КЕ), іксодовий кліщовий бореліоз (КБ), гранулоцитарний анаплазмоз людини (ГАЛ), моноцитарний ерліхіоз людини (МЕЛ), мультіплексна полімеразна ланцюгова реакція (ПЛР), ДНК, РНК.*

Ландшафтно-кліматичні умови півдня України є сприятливими для формування та існування на її території природних вогнищ інфекцій людини, що передаються іксодовими кліщами.

Іксодові кліщі – специфічні переносники збудників багатьох вірусних, рикетсійних, бактеріальних природно-вогнищевих інфекцій. При цьому збудники проходять в кліщах цикл розвитку і, проникаючи у внутрішні органи, передаються трансфазно і трансваріально. Іксодові кліщі так само можуть виступати в ролі спонтанних носіїв. Інфіковані іксодові кліщі здатні довго зберігати збудників інфекційних захворювань у своєму організмі, при цьому вірулентність збудників зберігається. Іксодові кліщі мають широкий спектр видів-господарів, серед яких значною мірою представлені птахи та ссавці, що сприяє розширенню кола можливих донорів і реципієнтів для інфекції.

Внаслідок виявлення циркуляції раніше невідомих етіологічних патогенів список природно-вогнищевих інфекцій в останні десятиліття поповнився новими інфекціями: іксодові кліщові бореліози (КБ), гранулоцитарний анаплазмоз людини (ГАЛ), моноцитарний ерліхіоз людини (МЕЛ).

Територія України є напруженим вогнищем інфекцій асоційованих з іксодовими кліщами, що підтверджується зростаючим рівнем захворюваності населення на КБ, інфікованості іксодових кліщів вірусом КЕ, бореліями, анаплазмами; тісним контактом населення з кліщами та високою чисельністю кліщів у природі.

В останні роки для лабораторної діагностики природно-вогнищевих інфекцій, що передаються кліщами, поряд з класичними вірусологічними, бактеріологічними та серологічними методами, стали застосовуватися

молекулярно-біологічні методи, серед яких найбільш широко впроваджена полімеразна ланцюгова реакція.

Однією з модифікацій методу є мультиплексна ПЛР, що дозволяє одночасно виявляти патогени, пов'язані з різними таксономічними групами – віруси, бактерії, паразити. Використання даного підходу дозволяє проводити комплексне вивчення інфекцій, що мають подібні епідеміологічні особливості або клінічні прояви, скоротити трудовитрати, зменшити вартість досліджень.

Мета дослідження: вивчення поширеності в Запорізькій області збудників трансмісивних захворювань людини, що передаються іксодовими кліщами – кліщового енцефаліту, іксодового кліщового бореліозу, гранулоцитарного анаплазмозу людини і моноцитарного ерліхіозу людини.

Матеріали та методи

Проведено дослідження іксодових кліщів методом полімеразної ланцюгової реакції за допомогою набору для мультиплексної ПЛР «АмпліСенс TBEV, B. burgdorferi sI, A. phagocytophillum, E. chaffeensis/ E. muris-FL» (ФГУН ЦИИ эпидемиологии Роспотребнадзора, Москва, РФ).

Результати дослідження та їх обговорення

Для виявлення вірусу кліщового енцефаліту, *Borrelia burgdorferi sI*, *Ehrlichia chaffeensis* і *Anaplasma phagocytophilum* було досліджено 302 екземпляра (110 зразків) іксодових кліщів, зібраних на території Запорізької області в 2013–2015 рр. (табл. 1). Кліщі чотирьох видів – *Ixodes ricinus* (74% досліджених кліщів), *Dermacentor reticulatus*, *Dermacentor marginatus* і *Rhipicephalus rossicus* були зібрані в природі «на прапор», зняті з собак, великої рогатої худоби (ВРХ) та людей. Серед досліджених кліщів переважали дорослі особини.

Таблиця 1

Дослідження ектопаразитів на наявність збудників «кліщових» інфекцій за 2013–2015 роки

Роки	Всього досліджено		в т.ч. по видах							
			I. ricinus		D. reticulatus		D. marginatus		R. rossicus	
	зразків	позит.	зразків	позит.	зразків	позит.	зразків	позит.	зразків	позит.
2013	12	7	10	7					2	-
2014	48	9	27	9	7	-	6	-	8	-
2015	50	13	34	13	8	-	2	-	6	-
Всього	110	29	71	29	15	-	8	-	16	-

Аналіз видового складу кліщів показав, що всі позитивні проби склалися з кліщів *I. ricinus* – одного з основних переносників збудників КЕ, ІКБ, МЕЛ і ГАЧ в Європі [Lindgren E., 2000].

В цілому, збудники «кліщових» інфекцій були виявлені в 29-ти зразках (26,4%). РНК *B. burgdorferi* sl виявлена в 21 зразку, ДНК *A. phagocytophilum* – в 2-х. У 6-ти зразках одночасно виявлені НК борелії та анаплазми. РНК вірусу КЕ та ерліхій в досліджених кліщах не виявлено (рис. 1).

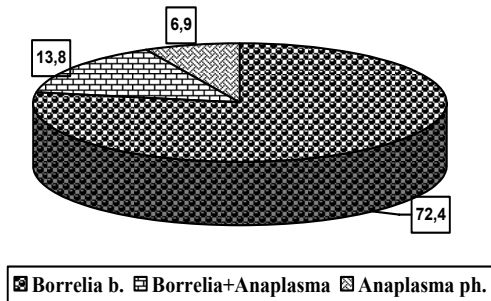

Рис. 1. Питома вага виявлених збудників: *Borrelia burgdorferi*, *Anaplasma phagocytophilum*

Збудники бореліозу і анаплазмозу одночасно виявлені у кліщів, зібраних в природі. *B. burgdorferi* присутні в кліщах, зібраних в природі (17 проб), знятих з собак (1) і людей (11). Збудники ІКБ виявлені в організмі німф і дорослих кліщів.

Проведений аналіз просторового розподілу позитивних проб, дозволяє припустити існування на території області поєднаних природних вогнищ ІКБ і ГАЛ з домінуванням ІКБ. *B. burgdorferi* sl та *A. phagocytophilum* виявлені в різних біотопах м. Запоріжжя та прилеглої території: балки Космічного мікрорайону, гребний канал, о. Хортиця, Великий Луг. Позитивні знахідки в кліщах, знятих з людей, пов'язані з перебуванням на о. Хортиця (3), Великому Лузі (1), в Космічному мікрорайоні (1), с. Розумовка (2), Дніпропетровській області (1), за місцем проживання в Шевченківському (1), Вільнянському (1) районах. Детекція борелій та анаплазм в іксодових кліщах відзначалася протягом всіх років спостереження.

Висновки

1. Проведене комплексне дослідження іксодових кліщів дозволило не тільки підтвердити циркуляцію на території Запорізької області збудників іксодового кліщового бореліозу, але і вперше показати присутність на її території збудників гранулоцитарного анаплазмозу людини. Встановлено, що переносниками *B. burgdorferi* sl, і *A. phagocytophilum* в регіоні є кліщі виду *I. ricinus*.

2. Показано доцільність використання мультиплексної ПЛР для комплексної лабораторної діагностики природно-вогнищевих інфекцій людини, що передаються іксодовими кліщами.

Література

1. Наказ МОЗ України від 16.05.2005 № 218 «Про посилення заходів з діагностики та профілактики іксодових кліщових бореліозів в Україні».
2. Наказ МОЗ України від 30.08.2005 № 431 «Про вдосконалення заходів з профілактики кліщового енцефаліту в Україні».
3. Інформаційно-аналітичний огляд «Іксодові кліщові бореліози (хвороба Лайма) в Україні (2013 р.) // ДУ «Львівський науково-дослідний інститут епідеміології та гігієни», Львів, 2014. – 14с.
4. Юрченко О.А. Оптимизация лабораторной диагностики природно-очаговых инфекций, передающихся иксодовыми клещами / О.А. Юрченко, Д.А. Дубина, А.П. Михайлова // Актуальні проблеми особливо небезпечних інфекцій та біологічної безпеки. Матеріали наук.-практ. конф., 18–20 вересня 2012 р., м. Євпаторія – С. 53–56.
5. Особливо небезпечні зоонози з трансмісивним механізмом передачі в Україні / І.М. Лозинський, Г.В. Білецька [та ін.] // Актуальні проблеми особливо небезпечних інфекцій та біологічної безпеки. Матеріали науково-практичної конференції, 18–20 вересня 2012 р., м. Євпаторія – С. 62–65.

МОНИТОРИНГ ПРИРОДНО-ОЧАГОВЫХ ИНФЕКЦИЙ, ПЕРЕДАЮЩИХСЯ ИКСОДОВЫМИ КЛЕЩАМИ, В ЗАПОРОЖСКОЙ ОБЛАСТИ

Е.В. Зеленухина, Н.Я. Коврыга, Е.М. Чеботок

Резюме. Показана целесообразность использования мультиплексной ПЦР для выявления возбудителей природно-очаговых инфекций человека, передающихся иксодовыми клещами. Установлена инфицированность клещей *I. ricinus* возбудителями клещевого боррелиоза и гранулоцитарного анаплазмоза человека.

Ключевые слова: иксодовые клещи, природно-очаговые инфекции, клещевой энцефалит (КЭ), иксодовый клещевой боррелиоз (ИКБ), гранулоцитарный анаплазмоз человека (ГАЧ), моноцитарный эрлихиоз человека (МЭЧ), мультиплексная полимеразная цепная реакция (ПЦР), ДНК, РНК.

MONITORING OF NATURAL FOCAL INFECTIONS TRANSMITTED BY IXODES TICKS IN ZAPORIZHZHYA REGION

O.V. Zelenuhina, N.Y. Kowryha, E.M. Chebotok

Summary. The expediency of using multiplex PCR to detect pathogens of natural focal infections in people, transmitted by ixode ticks, is illustrated. The contamination of *I. ricinus* ticks with borreliosis pathogens and human granulocytic anaplasmosis is established.

Key words: ixode ticks, natural focal infections, tickborne encephalitis, ixode tickborne borreliosis, human granulocytic anaplasmosis, human monocytic ehrlichiosis, multiplex polymerase chain reaction (PCR), DNA, RNA.